

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA

KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

R. VI:2008

Nr 38 (191)

Data odczytu: 10.12.2008

Data wydania: 10.12.2008

751. spotkanie

Weronika Bieńkowska

Historia harcerstwa

Historia harcerstwa w Polsce związana jest z angielskim wojskowym Robertem Baden – Powellem, którego uważamy za pioniera scoutingu. Pułkownik wojsk brytyjskich podczas wojny burskiej zmuszony był z niewielkim oddziałem bronić wioski Mafeking. Ogromna przewaga wroga zmusiła go do zaangażować także młodych chłopców do walki. Obrona Mafekingu dzięki sprytowi i pomysłowości Baden-Powella zakończyła się sukcesem Brytyjczyków. Pułkownika zastanowiło to, że młodociani obrońcy wywiązali się z powierzonego zadania w sposób nadszpodziewanie odpowiedzialny. Doszedł do wniosku, że chłopiec, który dostanie odpowiedzialne zadanie, spełni je niemal równie dobrze jak żołnierz regularnej armii. Baden - Powell zakładał, że celem wychowania młodego człowieka powinien być nie tylko rozwój umysłowy, ale także społeczny, moralny i etyczny. Baden – Powell napisał książkę pt. „Scouting for boys” („Skauting dla chłopców”). Dzięki niej wychowanie na przełomie XIX i XX wieku nabrało nowego, rewolucyjnego znaczenia.

Kontynuatorem ruchu skautowego w Polsce był Andrzej Małkowski urodzony się w 31 października 1888 roku w rodzinie o tradycjach żołnierskich i patriotycznych. Był on współzałożycielem abstynenckiej organizacji uczniów krakowskich „Młodzież” oraz członkiem Zarządu Głównego „Eleuterii” – federacji związków abstynenckich, propagujących poczworną wstrzemięźliwość - od alkoholu, tytoniu, kart i rozpusty.

To właśnie tej organizacji zawdzięczamy 10. punkt Prawa Harcerskiego, gdyż w listopadzie 1909 roku Małkowski za złamanie regulaminu dostał do przetłumaczenia podręcznik twórcy skautingu. Po zapoznaniu się z jego treścią stał się entuzjastą i propagatorem skautingu na ziemiach polskich. 21 maja 1911 r. powstała Komenda Skautowa we Lwowie. W dzień później Małkowski wydał rozkaz o powołaniu pierwszych drużyn: trzech męskich i jednej żeńskiej. 15 października wyszedł we Lwowie pierwszy numer dwutygodnika „Skaut” z wierszem „Wszystko co nasze...” (tekstem obecnego hymnu Związku Harcerstwa Polskiego). W 1913 roku Małkowski zorganizował wycieczkę skautową na III Wszechbrytyjski Zlot Skautów w Birmingham w Wielkiej Brytanii, gdzie nad polskim obozem powiewała flaga z białym orłem na amarantowym tle i używano nazwy kraju wymazanego z mapy świata. Za wybitne zasługi Małkowski otrzymał od Roberta Baden – Powella skautowy medal „Za zasługi”. W lutym 1912 roku na łamach „Skauta” rozstrzygnięty został konkurs na polską odznakę skautową, projekt księdza Lutosławskiego wzorowany na orderze „Virtuti Militari”. Po wprowadzeniu w nim szeregu zmian, Krzyż Harcerski wszedł do użytku w 1913 roku. To właśnie na nim po raz pierwszy w Polsce znalazła się lilijka harcerska, wzorowana na lilijce skautowej.

Ważną postacią polskiego skautingu była żona Andrzeja Małkowskiego - Olga (z.d. Drahonowska), założycielka pierwszej drużyny żeńskiej powstałej we Lwowie. Dzięki tej parze działaczy polski ruch skautowy otrzymał własną nazwę – harcerstwo, pochodzącą od dawnych harcowników, staczających przed bitwą pojedynczą walkę z przeciwnikiem.

Od prawie stu lat harcerstwo, jako ruch skupiający młodych ludzi, formuje człowieka na bardzo wielu płaszczyznach, stawiając przed nim ważne ideały. Cele, do których harcerze dążą, i środki, jakimi się posługują, są wyrażone w prawie i przyrzeczeniu harcerskim. Mottem ZHP jest zdanie wypowiedziane po złożeniu przyrzeczenia harcerskiego:

„Na słowie harcerza polegaj jak na Zawiszy”.

Kalendarium

Początki harcerstwa: 1910-1911

Andrzej Małkowski tłumaczy książkę Baden-Powella „Scouting dla chłopców” („Scouting for boys”) na język polski.

1911

marzec - maj - Pierwszy kurs instruktorów skautowych we Lwowie.

22 maj - Andrzej Małkowski podpisuje rozkaz, w którym powołuje trzy drużyny skautowe we Lwowie (dwie męskie i jedną żeńską):

I Lwowska Drużyna Skautów im. Naczelnika Kościuszki - drużynowy Czesław Pieniążkiewicz,

- II Lwowska Drużyna Skautów im. Hetmana Chodkiewicza - drużynowy Franciszek Kapałka,

- III Lwowska Drużyna Skautek im. Emilii Plater, drużynowa Olga Drahonowska. Powstaje Naczelna Komenda Skautowa we Lwowie afiliowana przy Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”.

15 październik - We Lwowie ukazuje się pierwszy numer pierwszego polskiego czasopisma skautowego pt. „Skaut Pismo Młodzieży Polskiej”. Na pierwszej stronie Skauta wydrukowano wiersz Ignacego Kozielskiego pt. „Wszystko, co nasze” (późniejszy hymn harcerski).

1 listopad - W drugim numerze Skauta ukazuje się pierwsza redakcja Prawa Skautowego. Wydano „Scouting jako system wychowania młodzieży” na podstawie dzieła generała Baden-Powella w tłumaczeniu Andrzeja Małkowskiego.

1912

III Lwowska Drużyna żeńska prowadzona przez Olę Drahonowską wprowadza na swym obozie po zdrowienie „Czuwaj” w miejsce dotychczasowego zawołania „Czołem”.

Powstaje pierwszy wzór Krzyża Harcerskiego wzorowany na orderze Virtuti Militari. Pomysłodawcą projektu był ksiądz Kazimierz Lutosławski, „Szary”. W czerwcu wydano książkę Eugeniusza Piaseckiego i Mieczysława Schreibera pt. „Harce młodzieży polskiej”, w której zamiast słów „skaut” i „scouting” użyto po raz pierwszy słów: „harcerz” i „harcerstwo”.

1913

19 czerwiec - W Zakopanem biorą ślub Olga Drahonowska i Andrzej Małkowski.

lipiec - Wszechbrytyjski Zlot Skautów w Birmingham, w którym uczestniczy 51-osobowa delegacja skautów polskich z trzech zaborów.

Harcerstwo w latach I Wojny Światowej:

1914 Wybuch I Wojna Światowa - harcerze i harcerki biorą zorganizowany udział w walkach na froncie i w służbie pomocniczej

(łątność, kurierzy, ochrona mostów i kolei, straż graniczna, służba sanitarna itp.). W 5 pułku Legionów Polskich działa harcerski pluton zwiadu „Czuwaje” dowodzony przez Stefana Roweckiego, przywódcę państwa podziemnego w latach II Wojny Światowej (Stefan „Grot” Rowecki). Ogłoszenie przez Związkowe Naczelnictwo Skautowe (zabór austriacki) tekst Prawa i Przyrzeczenia.

1916

1-2 listopad - W Warszawie powstaje Związek Harcerstwa Polskiego skupiający organizacje skautowe zaboru rosyjskiego: POS (Polska Organizacja Skautowa) i ZSP (Związek Skautek Polskich) i Junactwo. Jako wspólne odznaki przyjęto krzyż harcerski i lilijkę skautową. Baden-Powell wydaje książkę „Wilczęta”.

1917

W lecie Olga Drahonowska-Małkowska zorganizowała pierwszą dziewczęcą gromadę zuchową w Zakopanem („Krasnoludki”). Jan Mauersberger podjął próbę opracowania nowego systemu wychowania najmłodszych członków harcerstwa i zaproponował, dla nich nazwę „zuchy”.

1918

1-2 listopad - Lublin, polskie organizacje skautowe trzech zaborów łączą się w ogólnopolski Związek Harcerstwa Polskiego, liczący wówczas 33 tysiące harcerek i harcerzy. Powstają pierwsze gromady wilcząt w Polsce, tworzone głównie przez harcerstwo męskie.

ZHP w Polsce niepodległej:

1918-1921

Harcerze biorą udział w walkach o granice RP: w Powstaniu Wielkopolskim, trzech Powstaniach Śląskich, akcji plebiscytowej na Warmii i Mazurach, walkach z Ukraińcami i wojnie polsko-bolszewickiej.

1919

15-16 styczeń - Na płynącym do Odessy, statku greckim „Chauonia”, który wpadł na minę w Cieśninie Messyńskiej, ginie Andrzej Małkowski.

1920

ZHP jednym z członków - założycieli WOSM. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski obejmuje protektorat nad ZHP.

31 grudzień 1920 - 2 styczeń 1921 - I Walny Zjazd ZHP przyjmuje Statut, tekst Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego, wybiera władze. Przewodniczącym Związku zostaje generał Józef Haller.

1921-1924

Działalność „Wolnego Harcerstwa” propagującego nawrót do puszczania i odrzucającego militarizm. Przywódcą ruchu był Adam Ciołkosz.

1921-1924

Prezydent Stanisław Wojciechowski obejmuje protektorat nad ZHP.

1925

23 sierpień - Powstaje Harcerska Szkoła Pracy w Sromowcach Wyżnych w Pieninach założona przez Olę Małkowską.

1926

Organizacja Harcerek reformuje i ujednocza pracę gromad zuchowych dziewcząt.

13 grudzień - Prezydent Ignacy Mościcki przyjmuje protektorat nad ZHP.

1926-1939

Działalność gromad Czerwonego Harcerstwa Towarzystwa Uniwersytetów Robotniczych, będących pod wpływem ideowym Polskiej Partii Socjalistycznej. Organizacja zajmowała się wychowaniem dzieci przede wszystkim ze środowisk robotniczych. Na czele władz stał Stanisław Dubois.

ZHP członkiem - założycielem WAGGGS.

1929

W „Na tropie” ukazało się w odcinkach opowiadanie Aleksandra Kamińskiego „Jak Antek Cwaniak wilczków kształcił”.

5 lipiec - Uroczyste otwarcie Żeńskiej Szkoły Instruktorskiej na Buczu; jej komendantką została Józefina Łapińska. Upowszechnianie pomysłów i opracowań Aleksandra Kamińskiego dotyczących nowej metodyki zuchowej. Na wspólnej konferencji instruktorów harcerek i harcerzy uzgodniono jednolity dla dziewcząt i chłopców materiał programowy.

6-12 sierpień - Światowa konferencja skautek na Buczu.

Październik - Zarejestrowanie w ZHP Koła Instruktorów im. Mieczysława Bema, którego celem było m.in. objęcie przez ZHP pracą wychowawczą młodzieży ze środowisk robotniczych, rzemieślniczych i wiejskich. Przywódcą KIMB-u był Juliusz Dąbrowski.

1 październik - W Nierodzimiu otwarto Szkołę Instruktorów Zuchowych, której komendantem został Aleksander Kamiński.

1935

Jubileuszowy Zlot ZHP w Spale w 25-lecie harcerstwa. Powstaje Ośrodek Kształcenia Starszyny Organizacji Harcerzy ZHP w Górkach Wielkich. Jego komendantem został Aleksander Kamiński.

Wrzesień - Powołano Pogotowie Wojenne Harcerek (szkolenie do służby pomocniczej na wypadek wojny - kursy przeciwpożarowe, obrony cywilnej, kursy sanitarne i opieki nad dziećmi; komendantką została hm. Józefina Łapińska).

10 maj - Powołano Pogotowie Wojenne Harcerzy (kursy przeciwpożarowe, sanitarne, obrony cywilnej, łączności i strzelania). Harcerstwo podczas II Wojny Światowej: Podczas trwania II Wojny Światowej harcerki i harcerze biorą udział w walkach na wszystkich frontach w kraju i na całym świecie.

1939

wrzesień - Harcerze i harcerki biorą udział w wojnie obronnej (obrona wieży spadochronowej w Katowicach, walki w Bydgoszczy, pod Mławą, w obronie Warszawy i inne).

27 wrzesień - Decyzja o kontynuowaniu pracy harcerstwa męskiego w konspiracji (późniejsze Szare Szeregi).

Pogotowie Wojenne Harcerek nie zaprzestaje pracy przez cały okres wojny, nosząc kryptonim „OH” (Organizacja Harcerek), „Związek Koniczyn”, „Bądź Gotów”. Organizacja podziemna harcerstwa męskiego „Szare Szeregi” wchodzi w skład Armii Krajowej. Kolejni Naczelnicy Szarych Szeregów: Florian Marciniak (Krzemień), Stanisław Broniewski (Orsza) i Leon Marszałek. Harcerze walczyli również w oddziałach partyzanckich („Jędrusie”, zwiad i łączność „Ponurego”, akcja „Wachlarz”), pełnili odpowiedzialne funkcje w Komendzie Głównej AK, (np. Aleksander Kamiński był redaktorem naczelnym „Biuletynu Informacyjnego”

- głównego pisma Polskiej Podziemnej, wychodzącego aż do upadku Powstania Warszawskiego). Brali udział w akcji „Burza” (walka przeciw Niemcom). „Szkoła za Lasem” - nazwa kształcenia starszyny harcerstwa podziemnego.

1944

1 sierpień - 2 październik- Powstanie Warszawskie (wybuch o godzinie „W” - 17:00). W trwającym 63 dni powstaniu uczestniczyły harcerskie bataliony: „Zośka” i „Parasol” (należące do Szarych Szeregów), batalion „Gustaw” i batalion „Wigry”.

30.XII. Zarządzeniem resortów Oświaty i Administracji Publicznej PKWN został restytuowany ZHP w wyzwolonym kraju, a następnie została powołana Tymczasowa Naczelna Rada Harcerska jako władza ZHP.

1945

styczeń - Rozwiązanie Szarych Szeregów.

25 marzec - Formalne zakończenie pracy Pogotowia Harcerek.

Harcerstwo w PRL:

1945-1946

Prowadzone są CAS-y, czyli Centralne Akcje Szkoleniowe (jako odpowiedź na problem braku kadry).

1948

HSP- Harcerska Służba Polsce - program harcerstwa polskiego obejmujący pomoc w odbudowie kraju. Połączenie w ZHP pionów żeńskiego i męskiego.

1949

marzec - Ograniczono wiek młodzieży harcerskiej do 15 lat (a wkrótce do 14 lat). W konsekwencji ulegają rozpadowi liczne drużyny. Zlikwidowano „Na Tropie”- jedyne funkcjonujące jeszcze pismo harcerskie. Harcerski ruch wydawniczy zamarł.

1950

Zakaz używania stroju i odznak harcerskich, nowe Prawo i Przyrzeczenie.

15 październik - Wcielenie ZHP w struktury Związku Młodzieży Polskiej

1951

1 czerwiec - Miejsce ZHP zajmuje Organizacja Harcerska Związku Młodzieży Polskiej. OH ZHP zaprzestała stosowania metodyki harcerskiej i była kopią radzieckich pionierów (białe koszule, czerwone chusty, komunistyczna odznaka - tzw. „czuwajka” - zamiast krzyża itp.).

1956

maj - czerwiec - Wyodrębnienie się Organizacji Harcerskiej (w ramach ZMP), zmiana nazwy na Organizacja Harcerska Polski Ludowej (OHPL), powrót do tradycyjnego munduru i nazw.

8 - 10 grudzień- Na krajowym zjeździe działaczy harcerskich w Łodzi („Zjeździe Łódzkim”) reaktywowano ZHP wraz z tradycjami i mundurami, na których ponownie zagościły krzyże i lilijki.

ZHP włączyło się od razu w bardzo aktywną służbę Polsce- po roku 1956 zorganizowano wiele akcji, m.in.: - Zamonit - na Jurze Krakowsko-Częstochowskiej (odbudowa i rozbudowa)

- Bieszczady 40, Bieszczady 2000 (zagoszparowanie Bieszczad) - 1001 Frombork, Frombork 2000 (odbudowa i rozbudowa Fromborka) - Alerty Naczelnika (centralne akcje programowe ZHP) - zadania realizowane w tym samym czasie przez wszystkie jednostki harcerskie.

1957

Powstaje Rozgłośnia Harcerska.

1958

Odejście z ZHP wielu instruktorów szaroszeregowych.

1973

czerwiec - Powstała Federacja Socjalistycznych Związków Młodzieży Polskiej (FSZMP), do której weszły wszystkie istniejące wówczas organizacje młodzieżowe, w tym i ZHP.

1973-1981

Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej (jako program harcerstwa starszego w ZHP). Drużyny HSP zamiast szarych i zielonych mundurów używały beżowych koszul, czerwonych krajków i bordowych beretów.

1980

Strajki na Wybrzeżu. Rozpoczyna się ożywienie w harcerstwie.

22 listopad - Powstało w Warszawie porozumienie Kręgów Instruktorów Harcerskich im. A. Małkowskiego (KIHAM). Głównym założeniem KIHAM-u było odrodzenie moralne harcerstwa w duchu tradycyjnego tekstu Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego (z 1932 roku), odkomunizowanie ruchu, nawrót do skautowych metod wychowawczych. Jego symbolem była lilijka przewiązana węzłem płaskim (stąd zwyczajowa nazwa „Ruch płaskiego węzła”).

1981

Obraduje VII Zjazd ZHP, który zalegalizował działalność ruchów programowych, lecz nie dokonał zasadniczych zmian w Związku (m.in. przywrócono tradycyjną półokrągłą lilijkę). ZHP przestaje być członkiem FSZMP.

czerwiec - Z ZHP wystąpił Krąg Instruktorów „Zawisza” z Lublina, który powołał do życia nową organizację harcerską pod nazwą „Niezależny Ruch Harcerski” (NRH).

Rok kończy się wprowadzeniem stanu wojennego (13.XII) i internowaniem działaczy opozycji, w tym wielu harcerzy. Związek, jako jeden z nielicznych, nie został zdelegalizowany. Rozpoczął się okres szykan i represji. Zakazano działania NRH (który zszedł do podziemia).

1982

Pod presją władz Porozumienie KIHAM zostaje rozwiązane.

1983

II pielgrzymka papieża do Polski. Harcerze ze środowisk KIHAM organizują służbę sanitarną i porządkową, która wspiera służby kościelne. Efektem tej „Białej Służby” było utworzenie pół tajnego Ruchu Harcerskiego Rzeczypospolitej. Drużyny uczestniczące w Ruchu wróciły do tradycyjnego Prawa i Przyrzeczenia, tradycyjnego systemu stopni i sprawności harcerskich, tradycyjnych metod pracy. Ruch miał swoje władze naczelne i swoją własną, tajną strukturę. Jednocześnie członkowie Ruchu zewnętrznie niczym nie odróżniali się od tych z ZHP.

1985

Powstała w Koninie Polska Organizacja Harcerska (POH).

1987

III Pielgrzymka Jana Pawła II do Polski - II Biała Służba.

1988

Zlot drużyn HR na Wykusie koło Wąchocka w Górach Świętokrzyskich, z okazji pogrzebu komendanta „Ponurego” - Jana Piwnika. ZHP organizuje zlot 70-lecia ZHP na polach grunwaldzkich. W III Rzeczypospolitej:

1989

12 luty - Powstaje Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej. W skład ZHR weszły wcześniej działające nielegalnie organizacje harcerskie: Promieniści, Betanie, Harcerski Niezależny Ruch Liturgiczny, Polskie Bractwo Skautowe, Luzarowcy i Ruch Harcerski Rzeczypospolitej.

marzec- Obradował IX Zjazd ZHP, na którym podjęto jeszcze jedną próbę ratowania jedności harcerstwa. Jednym ze skutków była zmiana numeracji zjazdu z IX na XXVI.

październik- Rada Naczelna ZHP rezygnuje z monopolu na odznaki i symbole harcerskie, co pozwoliło na oficjalną rejestrację pozostałych organizacji harcerskich. W Krakowie powstaje „ZHP - rok założenia 1918”, który jest próbą odbudowy przedwojennego ZHP.

2 grudzień - Powstaje Stowarzyszenie Harcerstwa Katolickiego „Zawisza”.

W następnych latach, aż po dzień dzisiejszy, powstaje wiele innych organizacji harcerskich.

1990

grudzień - obraduje XXVIII Zjazd ZHP (XXVII Nadzwyczajny Zjazd obradował we wrześniu - skrócił kadencję władz Związku) wprowadził dwie rotacje Przyrzeczenia Harcerskiego. Przywrócił (i tak już od dawna funkcjonujące w wielu drużynach) Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie (z 1932 roku).

1992

Połączenie ZHR i ZHP 1918 w ZHR.

1995

Nadzwyczajny Zjazd ZHP w Poznaniu dokonuje ostatnich zmian w Statucie, które stały na przeszkodzie przynależności ZHP do światowego skautingu (m.in. przywrócona jedna rota Przyrzeczenia Harcerskiego).

2 - 16 sierpień - Światowy Zlot Harcerstwa Polskiego w Zegrzu.

1996

ZHP zostaje ponownie członkiem międzynarodowych organizacji skautowych: Światowej Organizacji Skautów (WOSM) i Światowego Stowarzyszenia Skautek i Przewodniczek (WAGGGS).

Udział reprezentacji ZHP w 32 Światowej Konferencji WOSM (Szwecja) i 29 Światowej Konferencji WAGGGS (Kanada).

1998

Wiosna - POH podjęło uchwałę o rozwiązaniu i wstąpieniu do ZHR.

(Zebr. Sylwia Kosowicz).

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, KMDG. Logo KMDG wykonał Grzegorz Rygielski.